

Ekonomporträttet

ANDERS DANIELSON

W Arthur Lewis*

John Hicks påpekar någonstans att den stora skillnaden mellan naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig doktrinhistoria är att medan den forra enbart är av historiskt intresse blir den senare sällan obsolet. Detta gäller inte minst ämnet nationalekonomi. "Nya" teorier kan ofta härledas tillbaka till tidigare tänkare: Marx, och senare Leontief, hämtade inspiration till reproduktionsscheman respektive input-outputtabeller från fysiokraternas *Tableau Économique*. Malthus tankar om möjligheten till överproduktion och överkonsumtion ledde Keynes till effektiv efterfrågan. Huvudinnehållet i moderna teorier om staten som plundrare kan spåras åtminstone till Adam Smith. Det samma gäller W Arthur Lewis, hans huvudsakliga bidrag till ekonomisk utvecklingsteori – utvecklingen av en modell för dual ekonomi – har sina rötter hos Ricardo och Marx. Lewis inleder sin berömda essä från 1954 med de numer välbekanta orden "Denna uppsats är skriven

i den klassiska traditionen...". För denna modell, och för ett antal andra skrifter om ekonomisk utveckling, erhöll Lewis – tillsammans med Theodore Schultz – 1979 priset i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne.

De få biografiska uppgifter som finns tillgängliga om Arthur Lewis tecknar bilden av en akademiker som tror på hårt arbete, sunt förnuft och grundläggande ekonomisk teori. Hans inställning är den att komplicerade modeller inte alltid förklarar mer än enkla ettbetygsverktyg, att sunt förnuft ofta är till större hjälp än formaliserade tankegångar:

"De två grundläggande verktygen i nationalekonomisk teori, Utbud och Efterfrågan och Kvantitetsteorin, hjälper oss ofta ett gott stycke på vagen om vi vill ta reda på vad som pågår. Det är på grund av detta som det finns så många duktiga ekonomer utan formell utbildning, och det är också på grund av detta som några av våra mest begåvade kolleger inte utför bättre empiriska studier än en duktig trebetygsstudent." (Lewis [1984a] s 2.)

ANDERS DANIELSON är verksam vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.

* Annica Danielson har lämnat värdefulla kommentarer på en tidigare version.

Uppväxt och karriär

Arthur Lewis föddes på St Lucia i Västindien 23 januari 1915 som fjärde son till immigranter från Antigua.¹ Vid fjorton års ålder avslutade han sin skolgång och började arbeta i den koloniala statsapparaten. År 1932 erhöll Lewis ett stipendium till ett engelskt universitet. Som svart var han begränsad i val av yrke. Enligt tidens konvention borde han läst medicin eller juridik för att kunna försörja sig som läkare eller advokat. Han valde att läsa företags- och nationalekonomi vid London School of Economics "i tanken att återvända till St Lucia och söka arbete i administrationen eller i privat affärsverksamhet" (Lewis [1980a] s 2).

Även om Lewis, när han kom till London, inte visste vad "Economics" var visade de fyra följande åren att han var duktig inom området. År 1937, då han utexaminerades med en Bachelor of Commerce vid London School of Economics erhöll han ett stipendium för forskarstudier i industriell ekonomi – en anmärkningsvärd prestation av en stipendiat från kolonierna. Under de följande åren arbetade Lewis huvudsakligen med industriell ekonomi. Trots detta är hans första publicerade verk – *Labour in the West Indies* [1939] – en politisk analys av arbetarupproren i den karibiska delen av imperiet.

London School of Economics var under 1930-talet ett centrum för neoklassisk teoriutveckling. John Hicks, Nicholas Kaldor, Roy Allen, Friedrich Hayek och Lionel Robbins var alla där. Arnold Plant, professor i industriell ekonomi, blev Lewis mentor. Avhandlingen kom att behandla tilltagande skalavkastning – en reviderad version publicerades 1949 under titeln *Overhead Costs*. Det är en samling uppsatser som behandlar situationer då genomsnittskostnaden överstiger marginalkostnaden. Ronald Findlay ([1982] s 1–2) noterar att "kapitlet om 'tvådelade tariffer' för prissättning av elektricitet och telefontjänster innehåller en fullständig

analys av denna strategi /och/ där finns också en mycket intressant modell av 'konkurrens i detaljhandeln' vilken analyserar frågan om det optimala antalet affärer".

Analysen av pristeoretiska problem kombinerades med undervisning. Tack vare Friedrich Hayek vann världen en utvecklingsökonom:

"Friedrich Hayek var prefekt på nationalekonomiska institutionen 1945. En dag sa han till mig: 'Vi fyller våra studenter med konjunkturteori och förklaringar av den stora depressionen, men nybörjarklassen föddes 1927, kommer inte ihåg depressionen och har foljaktligen ingen aning om vad vi talar om. Varför håller inte du en serie föreläsningar om vad som hände mellan kriget?' 'Svaret på din fråga', svarade jag, 'är mycket enkelt. Jag har själv ingen aning om vad som hände mellan kriget.' 'Nåväl', sa Hayek, 'det basta sattet att lara sig något är att undervisa om det'." (Lewis [1986], s 7.)

Resultatet blev – förutom studenter med förhoppningsvis förbättrade kunskaper – *Economic Survey, 1919–1939*, en liten bok "som sammanfattade vad vi då trodde att vi visste om världsekonomin mellan 1919 och 1939". Denna bok är intressant, inte på grund av vad om står i den – den innehåller föga originalitet – utan vad som utsluts:

"Bland de frågor boken inte svarade på var huruvida 1929 års depression var *sui generis* eller en del av en lång konjunkturcykel som börjat på 1800-talet. Detta bestämde jag mig för att ta reda på." (Lewis [1980a] s 3.)

Både *Growth and Fluctuations, 1870–1913* [1978] och Lewis Nobelföreläsning [1980b] är senkomna avläggare till *Economic Survey*. Från tiden i London härrör

¹ Alla biografiska uppgifter är hämtade från Lewis [1980a] och [1986].

också en liten skrift om ekonomisk planering, utgiven – liksom *Labour in the West Indies* – av Fabian Society: *The Principles of Economic Planning*. Här görs distinktionen mellan "orderplanering" (planning by direction) och "marknadsplanering" (planning through the market). Socialdemokraten Lewis avvisade förbehållningslöst orderplanering. Således lär han ha tillrättaviserat Thomas Balogh – författare till *Economics of Poverty* och envis väns-terkritiker av neoklassisk teori – med orden:

"Tommy, skillnaden mellan din socialism och min är att när *du* tänker på socialism föreställer du dig att du står bakom disken, men när *jag* tanker på socialism förställer jag mig att jag står framför." (Bhagwati [1982] s 15.)

Den unge västindiern måste ha gjort ett gott intryck på de nationalekonomiska auktoriteterna i England, efter disputationen 1940 erhöll han ett stipendium för forskning och undervisning vid LSE. Detta behöll han fram till 1948 då han, vid 33 års ålder, blev innehavare av Stanley Jevonsprofessuren i nationalekonomi i Manchester. I och med flyttningen från LSE tog Lewis definitivt avsked till industriell ekonomi för att istället ägna sig åt ekonomisk historia. Det var vid denna tid två speciella problem som sysselsatte honom:

"Redan under grundutbildningen hade jag sokt svaret på frågan vad bestämmer det relativa priset på stål och kaffe? Marginalnyttansatsen föreföll inte tillämpbar och Heckscher-Ohlinteorin kunde inte användas eftersom den antar att handelspartners har lika produktionsfunktioner och kaffe kan inte odlas i de flesta stålproducerande landerna.

Ett annat problem som jag funderade på var historiskt. Uppenbarligen hade, under de första femtio åren av den industriella revolutionen, reallönerna i Storbritannien varit mer eller mindre konstanta medan sparande och vinster ökat snabbt.

Detta kunde inte förklaras inom ramen för neoklassisk teori eftersom där kommer en ökning av investeringarna att leda till ökade löner och lägre kapitalavkastning." (Lewis [1980a] s.3-4.)

Dessa frågeställningar kom att följa honom under resten av hans karriär. Lewis verkade i Manchester till 1963 då han blev professor vid den prestigefyllda Woodrow Wilson School of Public and International Affairs vid Princeton University där han stannade till 1980. Under denna period tillbringade Lewis nästan lika mycket tid utanför som inom akademins murar. Han var styrelseordförande i den karibiska utvecklingsbanken, rektor för University of the West Indies (som för övrigt under hans ledning blev ett av södra Amerikas främsta universitet inom samhällsvetenskap) och ekonomisk rådgivare åt president Nkrumah i Ghana. Även om han har publicerat betydelsefulla arbeten under senare delen av sin karriär är det ingen tvekan om att det är professorn i Manchester utvecklingsforskarna kommer att minnas. Lewis pensionerades 1980. Enligt vissa uppgifter arbetar han nu med en studie om medelklassens roll i Västindiens utveckling. Detta vore en ovanligt passande avslutning på den gamle fabianens karriär: det är i så fall barnen till huvudpersonerna i *Labour in the West Indies* som kommer i rampljuset.

Handel och industrialisering

När Lewis blev professor 1948 var han i stort sett ensam i Manchester om att intressera sig för de frågeställningar som ovan citerats. Harry Johnson kom dit – men inte förrän 1956. Det är nog ingen överdrift att påstå att det till stor del var Arthur Lewis förtjänst att detta universitet under 1950-talet blev ett av Storbritanniens främsta när det gällde utvecklingsforskning. En snabb genomgång av de relevanta årgångarna av tidskriften *Manchester School of Social and Economic*

Studies ger syn för sägen. Lewis började således undervisa i utvecklingsekonomi 1948. Ämnet var fortfarande i sin linda, det fanns få teorier som specifikt analyserade koloniernas och de fattiga ländernas problem. Alltså inriktades undervisningen i stor utsträckning mot analys av praktiska problem.

Lewis första egentliga bidrag till utvecklingsekonomiskt tänkande var följaktligen rikt på ekonomisk-politiska rekommendationer och mer återhållsamt vad gäller teoretisk nydaning. Detta bidrag gavs genom två artiklar, båda publicerade 1950 i *Caribbean Economic Review*, vars rekommendationer senare gav upphov till termen "the Lewis Strategy of Industrialisation by Invitation".² För att förstå varför dessa artiklar skapade så höga svallvågor är det nödvändigt med ett stycke historia.

Under slutet av 1930-talet växte arbetaroroligheterna i Storbritanniens västindiska kolonier – de är ämnet för Lewis analys i *Labour in the West Indies*. Dessa ledde till att Lloyd George tillsatte en kommission under Lord Moyne i syfte att undersöka orsakerna och föreslå åtgärder. Kommissionen kom i sin rapport fram till att sociala reformer var nödvändiga, men underströk också kraftigt att koloniernas industrialiseringssträvanden ej borde stödjas:

"Utan mineraler kan det knappast förväntas att små samhällen som lever som isolerade från omvärlden och som uppvisar klimat och traditioner som kanske ej är lämpliga för regelbundet industriellt arbete skulle ha utvecklats tillverkningsindustrier av betydande storlek... Jordbruket är den ekonomiska basen i Västindien; och vilket kommer att framgå från ... översikten av andra verksamheter måste detta nödvändigtvis förbli så." (Moyne Commission [1938] s 14, 17.)

Det var denna attityd från Storbritanniens sida som Lewis angrep. Resonemanget följde, som så ofta i Lewis analys,

klassiska linjer. I en ekonomi bestående av två sektorer – jordbruk och industri – kommer industrisektorns storlek att bestämmas av jordbruksöverskottets volym, eller mer exakt av produktiviteten hos dem som producerar detta överskott. Om överskottet är "litet" kan ändå industrisektorn expandera om dess produkter kan exporteras. I Västindien var produktiviteten i jordbruket låg, framför allt beroende på jordbrist – eller, om man så vill, överbefolkning. Möjligheten till tillväxt låg således i en expansion av industrisektorn. Denna process skulle finansieras med hjälp av utländskt kapital. Lewis föreslog dels att den gryende industrisektorn i Västindien skulle tillåtas växa bakom tullmurar, dels att incitament av olika slag skulle skapas för att locka in utländskt kapital. Strategin är väsentligen samma som den Puerto Rico med viss framgång tillämpade i sin "Operation Bootstrap". Det är viktigt att påpeka att Lewis inte sällar sig till den importsubstitutionsdoktrin som ofta förknippas med Myrdal, Prebisch och Singer. Industrin skall expandera för att öka landets inkomster, men även för att bereda arbetstillfällen för de i jordbruket undersysselsatta. Att minska arbetslösheten kan vara ett mål i sig, men för Lewis är det framför allt ett sätt att öka jordbrukets produktivitet – en förutsättning för en självbärande tillväxt.

Denna i sig mycket enkla modell låg till grund för Lewis analys, såväl av industrialiseringsprocessen i Puerto Rico som av

² Det är notabelt att dessa två artiklar [1950a] och [1950b] ej berörs av vare sig Ronald Findlay [1982] eller Jagdish Bhagwati [1982] i deras hyllningsuppsatser till Lewis. De finns heller inte med i den av Lewis kompillerade bibliografin som publicerades i *Scandinavian Journal of Economics*, 1980, Vol 82, s 76ff. De uppmärksammas dock i Lewis [1984b] nostalgiska utflykt – "Development Economics in the 1950s."

möjligheterna till industrialisering i brittiska Västindien. Artiklarna gavs senare ut som en pamflett och har tryckts i ett flertal upplagor. De tillhör utan tvivel de dokument som har haft det största inflytandet på Västindiens tillväxtstrategier. Även om Lewis analys attackerades från av Kolonialdepartementet utskickade rapportörer, står det utom allt tvivel att industrialiseringssträvandena i och med artiklarna fick en grund att stå på. Efter 1950 kom debatten inte längre att handla om möjligheterna för industrialisering. Istället koncentrerades intresset till den form denna process borde ta. C J Burgess, sekreterare i den karibiska kommissionen rapporterar efter konferensen om industriell utveckling i Puerto Rico i februari 1952 att "industrialisering har blivit en fråga med hög prioritet i Karibien". (Burgess [1952] s 154.)

Ekonomisk tillväxt och den duala ekonomin

Utvecklingsdoktrinen på 1950-talet anslöt sig i allt väsentligt till vad Björn Hettne kallat moderniseringsparadigmet. Vägen till framgång låg i att imitera de rika länderna – både vad gäller målsättning och metoder. Underutveckling sågs som ett uttryck för resursbrist, botemedlet var ekonomisk tillväxt. Lewis magnifika *Theory of Economic Growth* [1955] kom i rätt tid. Det akademiska intresset för tillväxt var åter i uppsving och det relativt unga ämnet utvecklingsekonomi letade febrilt efter en egen identitet. Med karaktäristisk brist på blygsamhet deklarerade Lewis att boken var den första på över ett sekel, dvs sedan John Stuart Mills *Principles of Political Economy*, som på ett heltäckande sätt behandlade frågan om ekonomisk utveckling.

Boken behandlar inte bara kapitalackumulation och befolkningstillväxt, utan också statens roll, vikten av lämpliga institutioner samt "viljan att hushålla".

Tio år innan Ezra Mishan anklagade den nationalekonomiska professionen för tillväxtmani frågar Lewis i ett appendix "Är ekonomisk tillväxt önskvärd?" och svaret blir att tillväxt i sig kanske inte höjer välbefinnandet, men ökar människans kontroll över omgivningen:

"Vi kanner inte meningen med livet, men om den vore lycka kunde evolutionen ha avstannat för länge sedan eftersom det inte finns någon anledning att tro att människor är lyckligare än grisar eller fiskar. Vad som skiljer människor från grisar är att människor har större kontroll över sin omgivning. Ur denna synvinkel är ekonomisk tillväxt synnerligen önskvärd." (Lewis [1955] s 421.)

I denna bok finns också Lewis påstående om vad som centralt i ekonomisk utveckling: "Det centrala problemet i teorin för ekonomisk tillväxt är att förstå den omvandling genom vilken ett samhälle förändras från en 5 procentssparare till en 12 procentssparare..." (s 225–226). Tyvärr har detta ofta kommit att uppfattas som en regel snarare än en historisk iakttagelse – och Lewis har därför inte sällan kommit att betraktas som en av femtiotallets många kapitalfundamentalister; anledningen kan vara att fortsättningen på meningen sällan citeras: "...med alla de förändringar i attityder, i institutioner och i tekniker som åtföljer denna omvandling". Det är således inte sparkvoten i sig som är den springande punkten, utan den samhällsförändring som ger upphov till ett högre sparande.

Året innan – 1954 – hade "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour" publicerats i *Manchester School of Social and Economic Studies*. Det är ingen överdrift att betrakta denna artikel – eller åtminstone dess femton första sidor; resterande trettiofem ignoreras tyvärr ofta – som epokgörande. Tillsammans med ett fåtal andra skrifter som Samuelsons *Foundations of Economic Analysis*, Hicks *Value and Capital* och Myr-

dals *Asian Drama*, vederfars denna uppsats den tvivelaktiga äran att benämnas "klassiker" vars främsta karaktäristika är att de ofta citeras men sällan läses.³

I denna artikel drar Lewis upp riktlinjerna för hur en "dual ekonomi" utvecklas.⁴ Ekonomin är indelad i två sektorer: en modern och en traditionell. Den moderna sektorn fungerar väsentligen efter neoklassiska principer medan den traditionella sysselsätter småbönder, hantverkare etc. Arbetsproduktiviteten i den senare är relativt låg. Det obegränsade arbetskraftutbudet uppkommer eftersom ersättningen för arbete i den moderna sektorn överstiger ersättningen för arbete i den traditionella. I denna mening, och inte i någon annan, är arbetskraftutbudet obegränsat: vid den givna industrilönen kan den moderna sektorns kapitalister hyra en "obegränsad" mängd arbetskraft från den traditionella sektorn. Detta har ett flertal gånger missförstått i litteraturen. Ekonomin växer genom att arbetare flyttar från den traditionella sektorn in i den moderna. Kapitalisterna i den senare sektorn återinvesterar sin vinst, varpå plats för ytterligare sysselsättning bereds. Processen fortgår tills det obegränsade arbetskraftutbudet sinar. Detta kan tolkas på flera sätt: det vanliga är att anta att det i den traditionella sektorn finns ett samband mellan inkomstnivå och produktivitet å ena sidan, och mellan produktivitet och sysselsättning å den andra. Om detta är fallet, och om absorberingstakten av arbetskraft i den moderna sektorn överstiger befolkningsökningstakten i den traditionella sektorn, kommer den genomsnittliga produktiviteten i ekonomin successivt att öka då den moderna sektorn expanderar. När det obegränsade arbetskraftutbudet sinat börjar neoklassiska mekanismer styra den vidare processen. Modellen för den duala ekonomin är således tillämplig enbart i en fragmenterad ekonomi med kronisk arbetslöshet.

Detta är i korthet den modell som brukar benämnas "Lewis-modellen". Men

artikeln från 1954 innehåller också två utvidgningar.⁵ Den första – som behandlar en öppen dual ekonomi – leder fram till argumentet att en tull kan rättfärdigas eftersom ekonomins "dualitet" består i en lönedifferential:

"Lagen om komparativa kostnader är lika giltig i länder med överskottsarbete som i andra. Medan denna lag i de senare år är giltig grund för argumentet om frihandel är den i de förre en lika giltig grund för tullskydd." (Lewis [1954] s 449.)

Som Findlay [1982] påpekar är detta inget annat än Manoilesco-Hagens tullargument – dvs argumentet att i en situationen där industrisektorn betalar högre löner än resten av ekonomin bör denna sektor skyddas från internationell konkurrens med hjälp av tullar.⁶ Den andra modellen behandlar en internationell dual eko-

³ Detta galler i annu högre grad efterföljaren – Lewis [1958a] – där relationerna mellan artikeln från 1954 och klassiska ekonomiska tankar behandlas.

⁴ Utvecklingarna av denna modell utgör i sig stoff till en längre bibliografi. Fei & Ranis [1964] och Jorgenson [1961] utgör två välkända bidrag. Sen [1966] visar att Lewis antaganden är konsistenta med nyttomaximering. Ohkawa [1964] och Kindleberger [1967] använder modellen för att analysera historisk utveckling i Japan respektive Efterkrigseuropa. Litteraturen sammanfattas (så gott det låter sig göras) i Dixit [1973] och Worrell [1980].

⁵ Dessa behandlas också i Lewis [1972]. Findlay [1982] diskuterar framförallt den internationella duala ekonomin.

⁶ Som framgår av senare forskning är det långtifrån självklart att detta argument är korrekt. I de flesta situationer där industrilönen är högre än jordbrukslönen är en lonesubvention till industrisektorn den bästa lösningen, en produktionssubvention den näst bästa medan en tull kan både höja och sänka valfärden i ekonomin. Se Bhagwati & Srinivasan [1983] s 204–209.

nomi, eller, som Lewis uttrycker det, en modell av en internationell ekonomi där det obegränsade arbetskraftutbudet är absorberat i ett eller flera av länderna. Jag återkommer till denna nedan.

Det är helt klart att Lewis modell har en stark klassisk anknytning. Man kan t o m hävda att skillnaderna mellan Ricardos ensektormodell utan heterogent land och Lewis modell är hårfina. Visserligen tillåter Lewis den moderna sektorn att arbeta efter neoklassiska principer – något som Ricardo av naturliga skäl ej gjorde – men själva mekanismen är densamma. Som alltid när vi har facit i hand förefaller det geniala uppenbart: "Modellen för en sluten ekonomi var löjligt enkel", skriver Jagdish Bhagwati ([1982] s 23–24) och tillägger

"Artikeln i *Manchester School* 1954 är ett av dessa sällsynta framsteg för vilka alla ekonomer utan tvekan skulle byta åtminstone tio teoretiska uppsatser i ledande vetenskapliga tidskrifter! Utvecklingsteorin skulle varit ofattbart mycket fattigare om inte Lewis skrivit den; vad mer kan sägas till dess förmån?"

Som påpekades ovan definieras det obegränsade arbetskraftutbudet som ett utbudsoverskott vid det givna priset på arbetskraft. Lewis nämner flera anledningar till detta: kvinnornas inträde på arbetsmarknaden, en reservarmé av arbetslösa (dvs teknologisk arbetslöshet), snabb befolkningstillväxt och låg produktivitet i den traditionella sektorn. Den sista källan har skapat stor förvirring bland ekonomer. Lewis nämner att "arbetskraftens marginalproduktivitet /kan vara/ obetydlig, noll eller till och med negativ" (Lewis [1954] s 402). Ett stort antal ekonomer – inklusive Lewis medpristagare Schultz – ågnade under det närmaste decenniet mycken möda åt att vederlagga detta påstående. I de fall då resultaten syntes visa att arbetsproduktiviteten ej var nära noll drogs slutsatsen att Lewis modell inte var tillämplig.⁷ Detta är anmärkningsvärt,

både eftersom Lewis i anslutning till den ovan citerade meningen konstaterar att "huruvida arbetets marginalproduktivitet är noll eller obetydlig är dock inte av fundamental betydelse för vår analys" (s 403) och eftersom det klart framgår av den ovan skisserade modellen att det obegränsade arbetskraftutbudet följer av ett utbudsoverskott på arbetskraft vid den existerade lönen. Detta är således i princip oberoende av arbetskraftens marginalproduktivitet.

Med hjälp av denna modell kan Lewis besvara en av de frågor han ställde sig: varför lönen i England inte ökade under den industriella revolutionens första femtio år. Han fick därutöver en förklaring till hur ekonomisk utveckling kan finansieras:

"Anledningen till att sparandet i förhållande till nationalinkomsten är lågt i underutvecklade länder är inte att människor är fattiga utan att kapitalisternas vinster är låga i förhållande till nationalinkomsten. När den kapitalistiska sektorn växer kommer vinsternas andel att vaxa och en ökande del av nationalinkomsten återinvesteras".⁸

"Unlimited Supplies of Labour" är således ett försök att förklara Storbritanniens utveckling från agrar ekonomi till världens ledande industriland. Artikeln är i första hand en historisk analys rörande en lyckad utvecklingsprocess och det är långt

⁷ Jorgenson [1966] s 48–59 summerar denna litteratur. Det bör dock påpekas att även Jorgenson frestas tillskriva Lewismodellen antaganden som Lewis själv inte gör. Se Marglin [1966] s 61–64.

⁸ Ibid, s 448. Denna insikt kan förklara varför Lewis [1958b] anser – tvärtemot Lewis [1950a] – att Västindien kan finansiera en industrialisering utan hjälp av utländskt kapital. Se exempelvis Farrell [1980] s 58–59.

ifrån självklart att den är tillämpbar på länder som idag karaktäriseras som underutvecklade.⁹

Handel och utveckling

Vad händer när det obegränsade arbetskraftutbudet försvunnit i Storbritannien men finns kvar i resten av världen? Denna fråga analyseras i den senare delen av "Unlimited Supplies of Labour" och ytterligare kommentarer ges i Janeway- och Wicksellföreläsningarna ([1968] och [1969]). Svaret på frågan innehåller dessutom kärnan till lösningen av den gamla och vitt debatterade frågan om vad som bestämmer bytesförhållandet (terms of trade). Lewis insåg detta då han fann att lösningen till båda hans problem – det rörande bytesförhållandets bestämningsfaktorer och det rörande den konstanta lönen – bestod i att bryta ett ofta implicit antagande:

"En dag i augusti 1952 när jag gick nedför en gata i Bangkok slog det mig plötsligt att båda problemen har samma lösning. Kasta bort det neoklassiska antagandet att arbetsstyrkans storlek är given. Ett "obegränsat arbetskraftutbud" kommer att hålla lönerna nere, producera billigt kaffe i det första fallet och stora vinster i det andra. Resultatet är en dual (nationell eller internationell) ekonomi där en del är en reservoar av billig arbetskraft för den andra. Det obegränsade arbetskraftutbudet harror i grunden från ett befolkningstryck så det är en fas i en demografisk cykel."¹⁰

Lewis modell av den internationella duala ekonomin är mycket enkel och den illustreras bäst med ett exempel.

Låt oss anta att det finns två länder, Nord och Syd, som handlar med varandra. Båda länderna producerar majs; Nord producerar dessutom stål och Syd kaffe. Anta vidare att arbete är den enda produktionsfaktorn, samt att Syds majsproducerande sektor karaktäriseras av dold arbetslöshet, vilket innebär att Syds

kaffesektor möter ett obegränsat arbetskraftutbud. En dags arbete kan

i Syd producera
1 enhet majs eller 1 enhet kaffe

i Nord producera
3 enheter majs eller 3 enheter stål.

Lönen i Nord kommer att vara tre gånger så hög som i Syd eftersom detta är skillnaden i arbetsproduktivitet. Vidare kommer lönen i Syd att vara lika med arbetsproduktiviteten i Syds majssektor. Bytesförhållandet kommer att vara sådant att en enhet majs byts mot en enhet kaffe som byts mot en enhet stål. Anta nu att produktiviteten i Syds kaffeproduktion trefaldigas. Detta betyder att bytesförhållandet mellan kaffe och stål försämras ur Syds synvinkel: en enhet stål byts nu mot tre enheter kaffe. Förändringen i arbetsproduktivitet kommer dock inte att påverka lönen i Syds kaffesektor. Eftersom denna bestäms av produktiviteten i Syds majssektor kommer alla produktivetsökningar i Syds kaffesektor att överföras till Nord i form av ett ändrat bytesförhållande:

⁹"Det främsta historiska exempel på vilket modellen baseras är Storbritannien där, ..., nettosparandet förefaller ha ökat från ungefär fem procent före 1780 till 7 procent under tidigt 1840-tal ... och detta fortsatte att öka upp till 28 procent under 1890-talet där siffran stabiliserar." (Lewis [1972] s 75.)

¹⁰Lewis [1980a] s 4. Även om Lewis insikt var djup måste han fått inspiration från den diskussion om "surplus labour" som fördes under 1940-talet. Se Bhagwati [1982] s 24. Det är anmärkningsvärt att Lewis själv ser antagandet om obegränsat arbetskraftutbud som ett betydande intellektuellt framsteg: Ricardos "jarnhårda lönelag" och Marx "reservarmé" – vilka är grunden för Lewis analys – implicerar ju detta.

"Vi har här nyckeln till frågan om varför tropiska produkter är så billiga. Ta socker som ett exempel. Detta är en industri där produktiviteten är extremt hög... Trots detta fortsätter sockerarbetare att gå barfota och bo i skjul... Anledningen är att subsistenssektorn i tropiska ekonomier kan frigöra all den arbetskraft sockerindustrin onskar till mycket låga löner. Detta i sin tur beror på att produktiviteten i subsistenssektorn är mycket låg."¹¹

Lewis drar två slutsatser av denna analys. För det första kommer denna "internationella dualism" att fortsätta så länge den traditionella sektorn i fattiga länder karaktäriseras av relativ överbefolkning: "Dualism kommer att fortsätta vara den lämpliga analysformen tills sjunkande befolkningstillväxt och minskad immigration skapar en enda arbetsmarknad." (Lewis [1972] s 228.) För det andra är det enda som kan öka Syds inkomster relativt Nords en förbättring av produktiviteten i Syds traditionella sektor, dvs väsentligen i dess småjordbruk. Man bör dock hålla i minnet den intressekonflikt som finns inbyggd i denna modell: "kapitalisterna har ett direkt intresse av att hålla ned subsistensarbetarnas produktivitet".¹² I fallet med nationell dualism är det den moderna sektorns kapitalister som vinner på stagnerande produktivitet i den traditionella sektorn, i modellen med internationell dualism är det arbetare och kapitalister i Nord.

Eftersom alla produktivetsförändringar i Syds moderna sektor överförs till Nord i form av ett ändrat bytesförhållande bör vi således vänta oss att bytesförhållandet historiskt genomgått en församling ur fattiga länders synvinkel. Detta är ett gammalt studieobjekt som ännu inte fått ett definitivt svar; det beror i allmänhet på vem som frågar.¹³ Utgångspunkten för Lewis svar är dels ett enormt statistiskt arbete – som finns redovisat i ett antal publikationer¹⁴ – dels att det förefaller finnas ett bestämt samband mellan världens totala industriproduktion och världens to-

tala handel i primärvaror: "Detta samband säger att 1 procents ökning i världens industriproduktion åtföljs av ungefär 0,87 procents ökning i världens handel med primärvaror. Detta samband existerar från 1873 ända fram till 1973, men inte innan 1873" (Lewis [1986] s 10). Enligt Lewis [1952] föll bytesförhållandet mellan primär- och industrivaror från index 103 år 1871 till index 90,1 år 1896 och förbättrades något under de följande åren.¹⁵ Spraos ([1983] kap 6-7) finner att bytesförhållandet mellan 1960 och 1978 uppvisar en liknande trend. Lewis drar slutsatsen att dessa resultat stödjer hypotesen om internationell dualism.

¹¹ Lewis [1954], s 442. Vad som händer med bytesförhållandet om produktiviteten i Nords stålsektor stiger framgår inte av analysen. Om denna sektor möter ett obegränsat arbetskraftutbud kommer en produktivitetsokning att förbättra Syds bytesförhållande. Om Nords ekonomi är neoklassisk med en begränsad arbetsstyrka kommer frukterna av en produktivetsförbättring att kunna avnjutas av arbetare och kapitalister i Nord. Detta förutsätter dock att effekten på bytesförhållandet är obetydlig.

¹² Lewis [1954], s 409-410. Denna intressekonflikt finns i modellen oavsett vilket antagande som görs rörande arbetsutbudet i Nord. Lewis tillväxtmodell har således det paradoxala draget att alla sektorer har intresse av alla andra sektors stagnation.

¹³ Spraos [1983] ger en balanserad litteraturöversikt och konkluderar (s 118) att "de här samlade resultaten är konsistenta med slutsatsen att det traditionella bytet av primärvaror mot importerade manufakturvaror har bidragit till att öka /den internationella/ ojämlikheten."

¹⁴ Lewis [1952] och [1978]; Lewis & O'Leary [1955].

¹⁵ Detta pekar i samma riktning som resultaten presenterade av Raul Prebisch [1950] – även om dennes val av statistiska serier förefaller överdriva den negativa trenden. Se Spraos [1983] s 48-53, 68.

En avläggare av Lewis statistiska arbete med frågan om bytesförhållandet är det som allmänt brukar kallas "handel som tillväxtmotor". Idén härstammar från en tolkning av Adam Smith och togs ånyo upp i femtioalets debatter med Nurkse, Lewis och Myrdal som ivriga påskyndare. För Lewis är utgångspunkten den ovan citerade relationen mellan världens industriproduktion och handel i primärvaror. Under förutsättning att Nord producerar de förra och Syd de senare kan denna relation tolkas som att det finns ett orsakssamband: en ökning i Nords produktion ökar inkomsterna och därmed efterfrågan på primärvaror. Om vi till detta laggar observationen att många länder i Syd importerar större delen av sina investeringsvaror erhålls en modell där tillväxten i Syd (som är beroende av investeringstakten) bestäms av inkomstutvecklingen i Nord. Lewis [1980b] tar upp detta tema i sin Nobel-föreläsning och hävdar att stagnationen i större delen av den fattiga världen under 1970-talet kan förklaras med hjälp av en långsam efterfrågeutveckling i Europa och USA.

Avslutning

Jag har på ovanstående rader försökt ge ett smakprov på Lewis tänkande. Mycket är naturligtvis utlämnat – konstigt vore det väl annars, med tanke på att den officiella bibliografin (1939–1980) täcker elva större och fjorton mindre böcker, tjuogoåtta kapitel i antologier och ett femtiotal vetenskapliga artiklar! Även om Lewis under sin karriär har sysslat med många olika problem ligger det något i Findlays ([1980] s 3) karaktäristik att Lewis "enda stora idé framförs i 'Economic development with unlimited supplies of labour'. Hans eget efterföljande arbete och faktiskt en betydande del av litteraturen i utvecklingsekonomi, kan i stor utsträckning betraktas som en kommentar om meningen och begränsningarna hos denna

centrala idé." Utan tvivel har Lewis varit en av huvudpersonerna i utvecklingsekonomins uppväxt till en självständig underdisciplin. Han har bidragit inte bara med en av de mest livskraftiga modellerna inom ämnet utan han har också visat att modern teori inte ersätter klassisk, utan möjligen kompletterar den. Hans övertygelse är att Petty, Smith, Say och Marx inte hade fel, utan förstod de fundamentala krafterna bakom ekonomisk utveckling. Den som studerar långsiktiga tillväxtprocesser behöver grandiosa visioner, men dessa måste grundas på kunskap om historiska skeenden; det finns en mycket begränsad roll för introspektion i utvecklingsekonomin:

"Om vårt ämne nu forefaller mindre ambitiöst än tidigare kan detta beror på bristen på ekonomisk historia inom våra national-ekonomiinstitutioner. Detta har gett oss en generation ekonomer utan historisk bakgrund. Denna situation bör kontrasteras med 1950-talet då nästan alla utvecklings-ekonomer hade någon historisk skolning och som, ledda av Gerschenkron och Rosstow, studerade historien för att förstå utvecklingsprocesser." (Lewis [1984] s 7.)

Referenser

- Bhagwati, J N, [1982], "W Arthur Lewis: An Appreciation", i Gersovitz, M et al. (red), *The Theory and Experience of Economic Development*. Allen & Unwin, London.
- Bhagwati, J N & Srinivasan, T N, [1983], *Lectures on International Trade*. MIT Press, Cambridge, Mass.
- Burgess, C J, [1952], "Issues of Industrialisation Policy", i *The Promotion of Industrial Development in the Caribbean*. Caribbean Commission Central Secretariat, Port of Spain.
- Dixit, A, [1973], "Models of Dual Economies", i Mirrlees, J A & Stern N H, (red), *Models of Economic Growth*. Macmillan, London.

- Farrell, T, [1980], "Lewis and the Case for Caribbean Industrialisation". *Social and Economic Studies*, Vol 29(4), s 52-75.
- Fei, J C H & Ranis, G, [1964], *Development of the Labor Surplus Economy*. Irwin, Homewood, Ill.
- Findlay, R, [1982], "On W Arthur Lewis's Contribution to Economics", i Gersovitz, M et al, (red), *The Theory and Experience of Economic Development*. Allen & Unwin, London. (Också i *Scandinavian Journal of Economics*, Vol 82.)
- Jorgenson, D W, [1961], "The Development of a Dual Economy". *Economic Journal*, Vol 61, s 309-334.
- Jorgenson, D W, [1966], "Testing Alternative Theories of the Development of a Dual Economy", i Adelman, I & Thorbecke, E, (red), *The Theory and Design of Economic Development*. Johns Hopkins Press, Baltimore.
- Kindleberger, C P, [1967], *Europe's Postwar Growth: The Role of the Labor Supply*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Lewis, W A, [1939], *Labour in the West Indies*. Fabian Society, London.
- Lewis, W A, [1949a], *Overhead Costs*. Allen & Unwin, London.
- Lewis, W A, [1949b], *Economic Survey. 1919-1939*. Allen & Unwin, London.
- Lewis, W A, [1949c], *The Principles of Economic Planning*. Fabian Society, London.
- Lewis, W A, [1950a], "The Industrialisation of the British West Indies". *Caribbean Economic Review*, Vol 2, s 1-61.
- Lewis, W A, [1950b], "Industrial Development in Puerto Rico". *Caribbean Economic Review*, Vol 2, s 153-176.
- Lewis, W A, [1952], "World Production, Prices and Trade, 1870-1960", *Manchester School*, Vol 20, s 105-138.
- Lewis, W A, [1954], "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour". *Manchester School*, Vol 22, s 139-191 (sidhänvisningarna hamtade från uppsatsen i Agarwala, A N & Singh, S P, (red), *The Economics of Underdevelopment*. Oxford University Press, New York, 1971).
- Lewis, W A, [1955], *The Theory of Economic Growth*. Allen & Unwin, London.
- Lewis, W A, [1958a], "Unlimited Labour: Further Notes". *Manchester School*, Vol 26, s 1-32.
- Lewis, W A, [1958b], "Employment Policy in an Underdeveloped Area". *Social and Economic Studies*, Vol 7, s 42-54.
- Lewis, W A, [1972], "Reflections on Unlimited Labour", i DiMarco, L E, (red), *International Economics and Development*. Academic Press, New York.
- Lewis, W A, [1978], *Growth and Fluctuations, 1870-1913*. Allen & Unwin, London.
- Lewis, W A, [1980a], "Autobiographical Note". *Social and Economic Studies*, Vol 29(4), s 1-4.
- Lewis, W A, [1980b], "The Slowing Down of the Engine of Growth". *American Economic Review*, Vol 70, s 555-564.
- Lewis, W A, [1984a], "The State of Development Theory". *American Economic Review*, Vol 74, s 1-10.
- Lewis, W A, [1984b], "Development Economics in the 1950s", i Meier, G M & Seers, D, (red), *Pioneers in Development*. Oxford University Press, London.
- Lewis, W A, [1986], "W Arthur Lewis", i Breit, W & Spencer, R W, (red), *Lives of the Laureates*. MIT Press, Cambridge, Mass.
- Lewis, W A & O'Leary, P J, [1955], "Secular Swings in Production and Trade, 1970-1913". *Manchester School*, Vol 23 s 113-152.
- Marglin, S A, [1966], "Comment on Professor Jorgenson's paper", i Adelman, I & Thorbecke, E, (red), *The Theory and Design of Economic Development*. John Hopkins Press, Baltimore.
- Moyne Commission, [1938], *West Indies Royal Commission Report*. Cmd 6607, HMSO, London, 1945.
- Ohkawa, K, [1964], "Concurrent Growth of Agriculture with Industry: A Study of the Japanese Case", i Dixey, R N, (red), *International Exploration of Agricultural Economics*. Iowa State University Press, Ames, Iowa.
- Prebisch, R, [1950], "The Economic Development of Latin America and its Principal Problems". *Economic Bulletin for Latin America*, Vol 7, s 46-61.
- Sen, A K, [1966], "Peasants and Dualism with and without Surplus Labor". *Journal of Political Economy*, Vol 64, s 425-450.
- Spraos, J, [1983], *Inequalising Trade?* Clarendon Press, Oxford.
- Worrell, K, [1980], "The Dual Economy Since Lewis". *Social and Economic Studies*, Vol 29(4), s 27-51.